

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ПО ФАКТУ НЕЗАКОННОГО ПОЛЮВАННЯ

**Г.А. КУШНІР, кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет
біоресурсів і природокористування України**

У статті розглядаються особливості огляду місця події при скоєні незаконного полювання із застосуванням вогнепальної зброї.

Огляд місця події, незаконне полювання, вогнепальна зброя, реконструкція, тактичні прийом.

Незаконне полювання завдає не тільки шкоди екологічним та природним ресурсам, а може бути також небезпечним для життя самої людини. У зв'язку з тим, що найчастіше браконьєри, як називають мисливців, які порушують норми права і техніку безпеки при полюванні, що може призвести до людських жертв, як серед самих браконьєрів так і непричетних до них людей.

Метою цієї статті є висвітлення теоретичних та практичних питань здійснення розслідування незаконного полювання, скоєного із застосуванням вогнепальної зброї, та особливості огляду місця події цього злочину.

При скоєні незаконного полювання [1, с. 111] браконьєри застосовують вогнепальну зброю, у зв'язку з чим перед органами дізнання і попереднього слідства виникає ряд специфічних задач, для розв'язання яких необхідна участь у слідчих діях, у даному випадку, при скоєні незаконного полювання, огляд місця події з участю спеціалістів-криміналістів в галузі судової балістики. Залучення їх до цієї слідчої дії обумовлено специфікою питань, які виникають при встановленні обставин скоєного злочину, виявлення, фіксація та вилучення слідів застосування вогнепальної зброї.

Особливість таких оглядів полягає в тому, що цій слідчій дії підлягає велика територія, постріл чи постріли, які здійснені з великої відстані, значна кількість предметів, що підлягають огляду і систематизації, складність при виявленні та вилученні слідів пострілу та інших речових доказів, що мають відношення до скоєної події.

При огляді місця пригоди із застосуванням вогнепальної зброї розв'язуються наступні завдання: встановлення обставин і місця скоєного злочину, вилучення картечі, куль, гільз та інших складових частин патрона, виявлення основних та додаткових слідів пострілу, а також вилучення вогнепальної зброї та її частин. Інформація, отримана у результаті огляду місця події, допомагає встановити факт обставин і місця застосування вогнепальної зброї, тип, вид, а також напрям і

дистанцію пострілів, та кількість одиниць зброї, що застосовувалось при незаконному полюванні.

При незаконному полюванні із застосуванням вогнепальної зброї на місці пригоди залишаються гільзи, кулі, дріб, картеч, піжі-контейнери, клейтухи, а також сліди пострілу на різних перешкодах: деревах, гілках, тушках тварин і птахів. Особливістю огляду місця події в цих випадках є складність пошуку даних об'єктів, виявлення яких нерідко пов'язано з певними труднощами.

Важливими орієнтирами при пошуку є пошкодження від них. У деяких випадках при можливому попаданні кулі в сніг, пісок, ґрунт, траву, воду слід застосовувати металошукач. Нерідко при влученні у тверді перешкоди, дерево, кістки, куля може повністю чи частково руйнуватись. Це характерно для гладкоствольної вогнепальної зброї в якій застосовують свинцеві кулі (Бренеке, Майєра, Совеєстра, Фостера, Польова та інші), а також для нарізної зброї, в якій застосовують кулі зі свинцевим наконечником (Туг, Селор-Белот, Бренеке-Туг та інші).

При пошуку куль, картечі слідчий, дізнавач, спеціаліст-баліст застосовують метод візування, який використовують для визначення місця звідки було скоєно постріл, тільки в протилежному напрямі [2, с. 23].

Виявлення кулі і гільзи на місці події можливе при застосуванні її моделювання. В уявних моделях слідчий, дізнавач «створює картину» події і з їх допомогою здійснюється оцінка доказів і будуються версії [3, с. 164]. Як тактичний прийом моделювання події виступає уявне моделювання вчиненої події щодо розслідування незаконного полювання. Моделювання механізму злочину і особи злочинця становить психологічний процес, який опирається на матеріальні джерела інформації [4, с. 178]. Уявне моделювання скоєної події як тактичний прийом допомагає виявити нові факти і певні невідповідності механізму незаконного полювання.

При дійсному відображенні події злочину уявна модель повинна збігатися з інформацією, виявленою на місці події.

Але якщо між ними виникають суперечності і невідповідності, то ситуація огляду місця події на первісному етапі розслідування була визначена неправильно.

Цікавою може бути система тактичних прийомів при неповному відображенні події злочину, що включає такі прийоми, як аналіз окремих слідів і предметів, їх ознак і місця розташування, використання уявної реконструкції окремих елементів події. Виявлення гільз на місці пригоди потребує моделювання обставин події застосування вогнепальної зброї, місця, звідки було здійснено постріл, його напрямку і вірогідного типу зброї. Після пострілу гільза, як правило, викидається зі зброї на деяку відстань від місця, звідки було проведено постріл, назад, вперед, праворуч чи ліворуч від стріляючого. На місці події найчастіше залишаються гільзи від автоматичної чи напівавтоматичної зброї. Рідше гільзи знаходять у випадках застосування неавтоматичної вогнепальної зброї. Це залежить від того, чи перезаряджалась рушниця для наступного пострілу. Для пошуку гільз важливо встановити місце, звідки були здійснені постріли,

при цьому аналізуються і досліджуються вогнепальні пошкодження на перешкодах, сліди взуття, встановлюють відстань, з якої було здійснено постріл, виконують візування. Якщо встановлено місце і напрям пострілів, слід використовувати інформацію про напрям і дистанцію їх викидання зі зброї. У разі застосування гладкоствольної зброї при незаконному полюванні, на відміну від нарізної, є те, що снаряд у ній – дріб чи картеч, які залишають на пошкоджених об'єктах відносно на великій площині. Гільзи у таких випадках браконьєри рідко залишають на місці пригоди. Дріб та картеч в основному залишаються в ураженому об'єкті і виявити їх можна за слідами пошкоджень.

При огляді місця події важливо зібрати по можливості не тільки уражений об'єкт, а і перешкоди, що знаходяться поблизу від нього. Це дає можливість побудувати реальні версії скоєної події.

Окрім дробу і картечі на місці події залишаються клейтухи, прокладки, пижі-контейнери, які є складовою частиною мисливського патрона. У мисливських набоях застосовуються такі види полімерних клейтухів, прості і комбіновані, які поділяються на поліетиленові клейтухи – обтюратори і контейнери-концентратори, комбіновані – розбірні і нерозбірні. Особливістю виявлення на місці пригоди клейтухів і прокладок є те, що після пострілу клейтухи пролітають деяку відстань і можуть відхилитись від траєкторії польоту дробу чи картечі. Для їх пошуку треба встановити місце і напрям пострілу, силу і напрям вітру, наявність у напрямі пострілу різних перешкод у вигляді трави, кущів тощо. У зв'язку з цим пошук клейтухів і прокладок треба шукати на всій ділянці місцевості із захватом широкої зони в напрямі лінії стрільби.

Зовнішній вид основних та додаткових клейтухів після пострілу не піддається значній деформації. Залежно від відстані зробленого пострілу поліетиленові клейтухи деформуються і набувають специфічної форми.

За виявленими на місці події клейтухах та прокладках можливо встановити калібр зброї і патрона. При цьому важливе місце має прокладка, діаметр якої практично дорівнює внутрішньому діаметру гільзи патрона, але в криміналістичному відношенні важливе значення мають саморобні клейтухи, які нерідко несуть важливу розшукову та доказову інформацію. Пошкодження на перешкодах, а також сліди рикошету від дробу і картечі, часто можуть бути схожі на кульові пошкодження.

Всі відмічені особливості визначають необхідність проведення на місці пригоди плідної роботи спеціаліста-баліста та мисливствознавця, егеря, лісничого з виявлення, вивчення, фіксації та вилучення слідів застосування вогнепальної зброї при незаконному полюванні.

Сучасні вимоги боротьби зі злочинністю потребують максимального залучення спеціалістів експертно-криміналістичних підрозділів МВС України до огляду місця події та спеціалістів егерської служби, які мають високий професійний рівень, вміють знаходити сліди правопорушника, а також транспортних засобів і поранених тварин.

Вирішення цих питань передбачає необхідність вивчення типових ситуацій при огляді місця події, які в криміналістиці розподіляють на три групи:

1. Місце події з чітко виявленим центром.
2. Місце події з виявленими вузлами ситуацій.
3. Ситуація, у якій немає виявлених інформаційних точок [2, с. 20, 21].

Місце події та його матеріальна обстановка є відображенням наслідків скоєного злочину. Місце вчинення злочину – найбагатше джерело інформації, і у більшості випадків розкриття злочинів цілком залежить від того, чи в повній мірі використано це джерело [3, с. 13]. Але джерело цієї інформації не завжди однаково відображає саму подію злочину. Залежно від характеру відображення на місці події скоєного незаконного полювання можуть відбуватися ситуації коли подія злочину: має фактичне відображення. У цьому випадку у дізнавача, слідчого немає сумнівів щодо характеру події і осіб, що її скоїли [13, с. 11]. Достатня інформація з місця події дозволяє зробити висновок про її дійсну належність. Вже на першому етапі розслідування незаконного полювання можливо вирішити, які об'єкти треба оглядати, що пов'язано з характером події і її значенням. Але інформація про скоєний злочин не є завжди повноцінною і завдяки роботі слідчого, дізнавача при взаємодії з працівниками єгерською служби дозволяє відновити повну картину події, яка відбулася. Ця інформація на місці події має різний ступінь відображення. Якщо відображення неповне, що воно не передає тих змін, що трапилися при незаконному полюванні і на основі яких можна судити про відображений об'єкт. У цьому випадку його неповнота може бути суттєвою. Але якщо відображення передає недостатньо точно всі можливі зміни, то така неповнота несуттєва і може компенсуватись доказовою інформацією з інших відображень доказів [4, с. 83].

Наявність недостатньої інформації на місці пригоди пов'язана з такими аспектами:

1. У процесі вчинення злочину подія не повністю відобразилась на місці.
2. Після скоєного злочину виникають зміни у навколишньому середовищі слідів речових доказів.

У деяких випадках подія скоєного злочину не знаходить свого явного відображення. Така ситуація може виникнути, якщо знищено сліди злочину на місці події, але є інша інформація, сліди їх знищення, або подія була скоєна в іншому місці. У цих випадках слід звертати увагу на негативні обставини, які несуть у собі інформацію не про скоєний злочин, відображенням якого вона нібито є, інсценування. Негативні обставини являють собою відсутність матеріальних слідів, які повинні знаходитись при звичайному ході розвитку події – відсутність гільзи, контейнера, прокладки при проведенні пострілу, слідів ніг, транспортних засобів, слідів собаки та інших. Дізнавач, слідчий повинні завжди шукати ознаки, не тільки найбільш відображені при скоєні незаконного полювання, а й подібні або протилежні [5, с. 57].

У зв'язку з вищеназваним визначається певна система тактичних прийомів огляду місця події. Слідчий, дізнавач має певну інформацію на первинному етапі розслідування незаконного полювання з повідомлення

про скоєні злочини від лісничих, єгерів, мисливців та показань окремих осіб.

Слідчий, дізнавач при виїзді на місце події має певне уявлення про подію злочину. Це уявлення може бути неточним, фрагментарним, але воно існує, і тому увага дізнавача, слідчого зосереджена на певній події він продумує різні варіанти її можливого вчинення [6, с. 81]. На місці пригоди мета слідчого, дізнавача якомога більше виявити слідів злочину і речових доказів і визначити належність доказів до скоєної події. При цьому важливого значення набуває аналіз окремих слідів людини, зброї, транспортних засобів, слідів пострілу. Місце події є відображенням минулого, яке може бути пізнане при вивченні навколишньої обстановки і речових доказів раціональним шляхом.

У зв'язку з тим, що слідчий, дізнавач спостерігає місце скоєного злочину за допомогою чуттєвого пізнання в сприйнятті різних матеріальних слідів незаконного полювання [7, с. 157], він аналізує різні ознаки та властивості предметів та слідів, час їх виникнення на місці події, зв'язки об'єктів, структуру предметів і слідів для вивчення їх групової належності, ідентифікаційні якості слідів з метою визначення можливості ототожнення об'єктів, що їх утворили, можливість виникнення слідів від одного або різних учасників розслідуваного злочину, або сторонніх осіб; зв'язки слідів між собою і розслідуваною подією, механізм їх утворення, причини відсутності певних слідів і предметів або їх властивостей і ознак [5, с. 131].

Аналіз окремих слідів на місці події є тим першим ступенем, який допомагає встановити причини, зв'язки між ними та певну залежність слідів між собою. Виявлення одних слідів, окремих частин чи ознак повинно вказувати на пошук інших предметів чи слідів. Спостереження одних матеріальних наслідків незаконного полювання потребує уміння прогнозувати наявність інших матеріальних слідів скоєного злочину.

Таким чином, використання тактичного прийому, який полягає в аналізі окремих слідів на місці події, дає змогу виділити більш широке коло слідів-предметів, що мають відношення до певного злочину, визначити залежності ними і не брати до уваги сліди, які не мають відношення до події.

У зв'язку з цим важливе значення має моделювання скоєної події, де дізнавачем, слідчим відтворюється «слідова картина» скоєного злочину, здійснюється оцінка речових доказів і будуються версії [8, с. 164].

Але при незаконному полюванні найчастіше застосовується реконструкція як спосіб уявного відновлення дізнавачем, слідчим слідової картини злочину для одержання повної інформації і встановлення причини зв'язків між речовими доказами.

Реконструкція можлива після ретельного аналізу слідів на місці події і надає можливість у припущенні відносно окремих її елементів, дає змогу уявно відновити окремі деталі механізму злочину, простежити зв'язки і залежності між наявною чи відсутністю інших елементів минулої події [9, с. 57].

У разі незаконного полювання не завжди можна спостерігати повне відображення події. Первинна інформація про це надходить від громадян, лісничих, егерів. Така інформація відрізняється за характером, змістом та обсягом. Вона може мати вичерпну інформацію про те, що відбувалося, а може бути і неповною, уривчастою та навіть суперечливою [10, с. 16]. Відсутність явного відображення на місці скоєного злочину передбачає необхідність використання тактичного прийому, що полягає в аналізуванні первинних даних з загальною картиною місця події. Таке зіставлення надає дізнавачу, слідчому можливість об'єктивно визначити місце скоєного незаконного полювання та локалізацію слідів злочину. У цьому відношенні важливе використання такого тактичного прийому, як залучення до участі в огляді місця події осіб, які повідомили про скоєний злочин. Ці особи можуть надати суттєву допомогу дізнавачу, слідчому у визначенні меж місця події, виявленні окремих слідів та предметів або ознак їх знищення. При участі в огляді вони можуть давати пояснення щодо тих чи інших слідів, а також механізму скоєного злочину та звертати увагу дізнавача, слідчого на ті або інші предмети, їх ознаки й особливості, які вони вважають суттєвими [11, с. 28].

При скоєнні незаконного полювання слід аналізувати ознаки знищення слідів на місці події. Треба завжди передбачати можливість трансформування об'єктів огляду, слідів та інших речових доказів, а тому треба здійснювати пошук не тільки у первісному вигляді, а й у зміненому, для чого треба знати, яких змін вони зазнали. Ці зміни зі слідами можуть відбуватися як результат впливу дій злочинця або впливу природних умов у вигляді опадів чи зміни погодних умов. У цьому випадку відбувається знищення чи зміна слідів злочину.

При розслідуванні незаконного полювання заслуговує на увагу вивчення доказової інформації з місця події з подібними аналогами [12, с. 55]. У цьому випадку головну роль відіграє діагностика початкової ситуації, а потім – пошук аналогів, які можуть надати відповідну інформацію для вивчення конкретної ситуації скоєного злочину.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року: Офіційне видання. – К. : А.С.К., 2002. – 223 с.
2. Попов А.В. Тактические приемы поиска вещественных источников доказательственной информации / А.В. Попов. – Алма-Ата, 1976. – 320 с.
3. Свенссон А. Раскрытие преступлений. Современные методы расследования уголовных дел; пер. с. англ. / А.Свенссон, О. Вендель; под ред. С. П. Митричева. – М. : Изд-во лит., 1957. – 473 с.
4. Белкин Р.С. Общая теория советской криминалистики/ Р.С. Белкин. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1986. – 275 с.
5. Колмаков В.П. Следственный осмотр / В.П. Колмаков. – М. : Юрид. лит., 1969. – 380с.
6. Коновалова В. Е. Правовая психология./Коновалова В.Е. – Х.: Основа, 1990. – 198 с.
7. Крючков В.П. Установление логической и фактической связи при изучении обстановки места происшествия / В.П. Крючков // Проблемы

уголовного процесса и криминалистики. – Свердловск, 1973. – 189 с.

8. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / И.М. Лузгин. – М. : Юрид. лит., 1973. – 176 с.

9. Криминалистика: Краткая энциклопедия / Р.С. Белкин. – М. : Большая российская энциклопедия, 1993. – 185 с.

10. Быховский И.Е. Некоторые особенности первоначального этапа расследования преступлений, совершенных в условиях неочевидности / И.Е. Быховский // Проблемы раскрытия преступлений, совершенных в условиях неочевидности. – Волгоград, 1989. – 193 с.

11. Максutow И.Х. Осмотр места происшествия / И.Х. Максutow. – Ленинград : Изд-во Ленинград. ун-та, 1965. – 120 с.

12. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / В.О. Коновалова, Г.А. Матусовський, В.Ю. Шепітько та ін. ; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Х. : Право, 1998. – 386 с.

13. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / В.П. Бахін, В.К. Весельський, Н.І. Клименко та ін. ; під заг. ред. Н.І. Клименко. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.

В статье рассматриваются особенности осмотра места происшествия при совершении незаконной охоты с использованием огнестрельного оружия.

Осмотр места происшествия, незаконная охота, огнестрельное оружие, моделирование, тактические приёмы.

In this article we examine the peculiarities of incident's place survey during the perpetration of illegal hunt with firearms usage.

Incident's place survey, illegal hunt, firearms, modeling, tactical methods.